

РОЗВИТОК РЕГІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

УДК 339.923:061.1ЄС

Р.Є. МАСЛО,

здобувач кафедри міжнародного обліку і аудиту, Київський національний університет ім. Вадима Гетьмана

Гене́за малих міст у сфері міжнародного європейського співробітництва

У статті проаналізовано тенденції розвитку малих міст та проблеми їх соціально-економічного розвитку. Досліджено особливості впровадження європейської системи управління територіями та просування їх на міжнародному рівні. З метою виявлення рівня інновативності малих міст та вивчення можливостей активізації їх міжнародної економічної діяльності запропоновано здійснювати кластерний аналіз за певними показниками.

Ключові слова: малі міста, міжнародне співробітництво, інноваційна спроможність міста, брендинг території.

Р.Е. МАСЛО,

соискатель кафедры международного учета и аудита, Киевский национальный экономический университет им. Вадима Гетьмана

Гене́за малых городов в сфере международного европейского сотрудничества

В статье проанализированы тенденции развития малых городов и проблемы их социально-экономического развития. Исследованы особенности внедрения европейской системы управления территориями и их продвижения на международном уровне. С целью определения уровня инновативности малых городов и изучения их международной экономической деятельности предложено осуществлять кластерный анализ по определенным показателям.

Ключевые слова: малые города, международное сотрудничество, инновационная способность города, брендинг территории.

R. MASLO,

researcher of Kyiv National Economic University named after Vadym Hetman

Genesis of small towns in international European cooperation

This article deals with the trends of small cities development and problems of their socio-economic development. The features of European system of territory management implementation are discovered. The author proposed to make cluster analyze in order to discover the innovative level of small cities.

Keywords: small cities, international cooperation, innovative ability of the city, territory branding.

Постановка проблеми. Сучасний стан розвитку малих міст України характеризується наявністю значних проблем і відсутністю дієвих механізмів їх розв'язання. Проблемами розвитку міжнародної активності малих міст є низький рівень розвитку містоутворювальної бази, ринку праці та інфраструктури, відсутність джерел формування фінансових ресурсів малих міст. Законодавча неврегульованість механізмів перспективного розвитку малих міст в умовах

глобалізації та недостатнє врахування їх специфіки загострили проблеми соціально-економічного розвитку, призвели до занепаду житлово-комунального та шляхового господарства, значного підвищення рівня безробіття, зuboжіння населення. Виконання програм соціально-економічного та культурного розвитку малих міст не забезпечується їх власними фінансовими ресурсами та коштами державного бюджету.

Аналіз досліджень та публікацій з проблеми. Дослідження суті управлінських, економічних та інших суспільних відносин, які виникають у процесі розвитку міжнародного співробітництва міст різних країн є предметом наукових дискусій багатьох вчених та практиків. Здебільшого фокус наукових пошуків націлений на розвиток науково-методичних засад цього процесу, а також на розробку механізму їх практичної реалізації. Серед дослідників даного питання доцільно відзначити таких вітчизняних вчених: М. Баймуратова, О. Батанова, С. Гелей, В. Копійку, В. Погорілка, Ю. Фрицького, Ю. Шарова та інших. Зокрема, М.О. Баймуратов відзначає [1, с. 27], що основним критерієм формування компетенції місцевих рад у галузі міжнародного співробітництва є реалізація зовнішньополітичної програми суверенної держави у сфері міжнародного гуманітарного співробітництва і встановлення зв'язків між органами місцевого самоврядування, громадськими формуваннями, суб'єктами господарювання і мешканцями міст та інших адміністративно-територіальних одиниць.

У працях Л. Балабанової, В. Герасимчука, А. Кредисова, О. Кузьміна, Т. Решетілової розглянуто маркетинговий підхід до управління територіями як основи їх сталого розвитку. Окремі проблемні питання досліджуються американськими, російськими та європейськими вченими, серед яких найвідомішими є праці Ф. Котлера, Дж.Р. Еванса, Дж. Хоукінса, Р. Флоріда, А. Шромніка, Т. Сачук, В. Сурніна, А. Панкрухіна.

Загалом, дослідники до інструментів, завдяки яким здійснюється розвиток міжнародного співробітництва міст, їх представницьких органів, відносять:

1. Транскордонне співробітництво як інструмент встановлення і поглиблення економічних, соціальних, науково-технічних, екологічних, культурних та інших відносин між територіальними громадами, їх представницькими органами, місцевими органами виконавчої влади України та територіальними громадами, відповідними органами влади інших держав.

2. Міжнародну технічну допомогу як інструмент придбання у міжнародних донорів знань та навичок у відповідних сферах діяльності на безоплатній та безповоротній основі.

3. Твінінг (з англ. twinning – побратимство) як інструмент інституціональної розбудови та нова форма технічного співробітництва між органами влади держав-членів ЄС та країн-бенефіціарів.

Як бачимо, в науковій і публіцистичній літературі використовуються два поняття, пов'язані з міжнародними зв'язками міст – міста-побратими (поріднені міста) і міста-партнери. Побратимські зв'язки встановлюються для взаємного ознайомлення з життям, історією й культурою міст для досягнення кращого взаєморозуміння, укріплення співробітництва та дружби між народами різних країн, а також для обміну досвідом у вирішенні різноманітних аналогічних проблем, що стоять перед міською владою й громадськими організаціями. Партнерські зв'язки виникають внаслідок укладення угод про міжнародне співробітництво за конкретними проектами або групами проектів, а також внаслідок підписання міжнародних угод про наміри.

Метою статті є оцінка соціально-економічного становища малих міст, виявлення негативних тенденцій їх розвитку. Дослідження проблем розвитку міжнародної активності малих міст.

Виклад основного матеріалу. Традиційно ефективність управління економічним розвитком малих міст розглядається з позиції ефективності управлінської діяльності органів місцевого самоврядування, що є дещо обмеженим підходом, оскільки не враховує те, що місцевий економічний розвиток є продуктом діяльності різних управлінських суб'єктів.

Проблема визначення ефективності управління розвитком малих міст певним чином відображена в працях зарубіжних (Р. Беннет, Б. Деанте, Е. Войцеховський, В. Іванов, А. Коробова, А. Міщук, О. Рой) і українських науковців (Р. Брусак, В. Воронкова, Г. Дробенко, В. Кравченко, В. Куйбіда, О. Невелєв, І. Салій, Ю. Свірський, Ю. Шаров). Особливості стратегічного управління територією (містом, регіоном) досліджували зарубіжні й вітчизняні вчені: У. Кінг, Д. Кліланд, І. Ансофф, О. Лях, Є. Коровін, О. Нерета, А. Мельник та інші. Однак вказані праці висвітлюють питання ефективності управління розвитком малих міст дещо однобічно без урахування пріоритету економічної складової розвитку глобалізаційних процесів. Разом із тим, незважаючи на значні наукові результати, подальшого вдосконалення потребують теоретико-методологічні підходи до оцінки визначення ефективності управління економічним розвитком малих міст в міжнародній системі економічних відносин.

Слід відмітити, що загальним для всіх авторів є уявлення про ефективність як про здатність системи (територіальної спільноти базового рівня) до досягнення мети, якою виступає задоволення інтересів споживачів (членів територіальних громад), оптимальне використання зовнішнього середовища, підвищення економічності, результативності організації. За такого розуміння діяльність щодо реалізації управлінського процесу може бути визнана ефективною при виконанні наступних умов: цілі в кожен даний момент часу розглядаються як тимчасові, рухомі, похідні від вимог, що висуваються з боку як територіальної громади, так і зовнішнього середовища; зміст цілей відповідає сутнісним характеристикам територіальної спільноти базового рівня та відображає зовнішні і внутрішні умови її функціонування; визначені цілі успішно досягнуті; досягнення цілей виправдане засобами, що витрачаються на це, необхідне співвідношення витрат і результатів діяльності виконане; для досягнення цілей використані прийнятні, схвалені суспільством та територіальною громадою засоби.

Визначимо три групи взаємообумовлених чинників ефективності управління економічним розвитком малих міст:

1) загальносистемні чинники, що визначають передумови ефективного функціонування малих міст, до яких належать ступінь реалізації принципів діяльності муніципальної системи, муніципальна корпоративна культура, обґрунтованість системи відбору і оцінки управлінських рішень, наявність організаційного механізму, що здійснює координацію і забезпечує взаємозв'язок часткових процесів;

2) зовнішні чинники—обмеження важелів управління економічним розвитком малих міст, обумовлені вимогами зовнішнього середовища, обмеженням інвестиційних ресурсів;

3) власне управлінські чинники – наявність стратегії економічного розвитку малого міста, забезпеченість муніципальними ресурсами.

Варто зауважити, що традиційно ефективність управління економічним розвитком малих міст розглядається з пози-

ції ефективності управлінської діяльності органів місцевого самоврядування, що є дещо обмеженим підходом, оскільки не враховує те, що місцевий економічний розвиток є продуктом діяльності різних управлінських суб'єктів. Виходячи з вищевказаних положень сформулюємо визначення ефективності управління економічним розвитком малих міст – це характеристика системи муніципального управління, пов'язана з його здатністю формувати цілі економічного розвитку малого міста з урахуванням зовнішніх і внутрішніх умов функціонування та досягати поставлених цілей шляхом використання соціально схвалених засобів за встановленого співвідношення витрат та результатів.

За такого розуміння, ефективність управління економічним розвитком малих міст у контексті міжнародних відносин, пропонуємо розглядати у чотирьох площинах:

1. Як ступень досягнення поставлених міжнародних стратегічних цілей.

2. Як здатність використовувати зовнішнє транскордонне середовище для придбання та залучення дефіцитних ресурсів (інвестицій, визнання, адміністративних переваг).

3. Як здатність досягати максимальні результати від міжнародного співробітництва при фіксованих витратах або здатність мінімізувати витрати, досягнувши необхідних результатів.

4. Як ступень задоволеності членів територіальної громади діяльністю органів місцевого самоврядування та їх продуктом у формі укладених міжнародних угод про співпрацю та дружбу.

Узагальнення зарубіжного та вітчизняного досвіду муніципального управління [2–4] дозволяє виокремити декілька підходів до формування концептуальних засад управління економічним розвитком малого міста: 1) нормативно-правовий; 2) інтуїтивно-ситуаційний; 3) інноваційно-технологічний. Третій підхід передбачає управління економічним розвитком міста на основі застосування системи економічних інструментів (стратегічного управління, муніципального маркетингу, муніципальної логістики, проектного менеджменту, ризик-менеджменту, ситуаційного управління, антикризового управління, фінансового менеджменту, кадрового менеджменту, інформаційного менеджменту), що реалізуються через сукупність управлінських технологій, які, своєю чергою, передбачають використання низки спеціальних управлінських процедур.

Система інструментів управління економічним розвитком малого міста може бути представлена як технологічна мережа, оскільки використання одного інструмента передбачає обов'язкове застосування технологій іншого. Цей підхід найбільше відповідає сучасним умовам з огляду на необхідність модернізації управління економічним розвитком малого міста. Концепція модернізації як постійного вдосконалення технологій управління економічним розвитком малого міста відповідно до вимог сучасності дозволить формувати нову парадигму економічного розвитку базових територіальних утворень як визначального компонента розвитку національної економіки.

Отже, реалізація програм структурної трансформації економіки малого міста в глобальній системі економічних відносин повинна передбачати формування виробничих мереж, залучення чи переорієнтацію інвестиційних потоків у ті сфери економіки, розвиток яких може забезпечити ланцюговий ефект економічного зростання. Імплементация елементів проектного менеджменту потребує відбору муніципальних економічних

проектів, узгодження інтересів учасників проектного фінансування, проведення комплексної експертизи проектів.

Як модернізаційні технології ризик-менеджменту доцільно використовувати: ідентифікацію ризикових ситуацій, профілактику ризиків на основі формування пакету дій із запобігання несприятливим наслідкам їх настання. Для застосування інструментарію муніципальної логістики необхідними є модернізація системи управління ресурсними потоками (імітаційне та геоінформаційне моделювання, резервування на основі визначення величини страхового запасу та можливих напрямів руху ресурсів); просторового планування території з урахуванням оптимізації розміщення інфраструктурних одиниць в малому місті.

Для врахування потенціалу кластеризації економічної діяльності суб'єктів господарювання різних форм власності, що є технологією реалізації економічних проектів в умовах недовідності ресурсів, оскільки передбачає їх консолідацію, доцільним є формування кластерів для монофункціональних малих міст – при здійсненні диверсифікації економічної діяльності.

Оскільки сьогодні в Україні існує нагальна необхідність проведення адміністративно-територіальної реформи і реформи місцевого самоврядування, що, зокрема, потребує створення ефективних моделей функціонування міст відповідно до європейських вимог, то з огляду на це надзвичайно важливим та актуальним для українських міст, особливо малих, є вивчення і впровадження європейської системи управління територіями, створення їхнього бренду та просування на міжнародному рівні.

Нині території перетворюються в мету і засіб конкурентної боротьби. Брендинг територій (Place Branding) як складова частина маркетингу територій – сучасний і перспективний напрям наукових досліджень у світі. Це соціогуманітарна технологія, спрямована на забезпечення взаємодії таких понять, як «територіальна ідентичність», «територіальні інтереси», «територіальна спільність».

Брендинг територій має логічний ланцюжок: брендинг міста – брендинг території – брендинг країни. Бренд міста – це додатковий ресурс у вигляді соціальної стабільності, інвестицій, туризму, нових робочих місць. Це гарантований капітал, що вкладений у майбутнє міста і його соціум. Це спільна інтелектуальна власність громади, яка у знаменитих брендів навіть у сотні разів перевершує вартість реальних активів міста. Україна вже сьогодні сформувала негативний бренд – бренд невдалої, неуспішної нації, яка все продає, живе минулими пережитками – чи то козацької, чи то радянської доби. Невдале визначення курсу зовнішньої політики держави дуже негативно впливає на бренд України. Для того щоб країна набула статусу лідера, мають бути успішними регіони. Відповідно без брендингу регіонів не буде брендингу країни.

Брендинг міста потрібний для підвищення конкурентоспроможності та інноваційної спроможності міста, згуртування і підняття духу громади, формування патріотизму та креативних тенденцій, створення позитивного бачення розвитку території, посилення наміру членів громади пов'язувати своє життя з містом (щоб у них не виникало бажання залишити його), будувати тут свою кар'єру, соціальний статус, залучення додаткових матеріальних ресурсів, інвестицій, зовнішнього капіталу як із інших регіонів країни, так

РОЗВИТОК РЕГІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

і з—за кордону, приваблення туристів, розвитку рекреаційного потенціалу міста, його екологічного ресурсу, залучення до міста людей, які хотіли б у ньому оселитися, працювати або розпочати свій бізнес і вкладати в нього гроші [5].

У межах ефективного маркетингового управління економічним розвитком малих міст в контексті міжнародних відносин також пропонуємо використовувати принципи індикативного планування та управління. З цією метою пропонуємо розраховувати індекс конкурентоспроможності малого міста, який інтегрує в собі часткові індекси, зокрема, ресурсний індекс, індекс розташування та індекс відкритості. Ресурсний індекс інтегрує в собі перелік показників, які характеризують статичну та динамічну картину рівня розвитку місцевої економіки (обсяг реалізованої на експорт промислової продукції, обсяг і темпи росту залучених прямих іноземних інвестицій, вартість робочої сили тощо). Індекс розташування характеризує відносну привабливість місця розташування малого міста по відношенню до великих міст — центрів регіонів, до важливих транспортних комунікацій, наявність митних переходів у відносній близькості від міста. Індекс відкритості на підставі результатів сумування оцінок експертів показує рівень готовності місцевої влади до взаємовигідної міжнародної співпраці із потенційними інвесторами.

З метою виявлення рівня інноваційності малих міст та вивчення можливостей активізації їх міжнародної економічної діяльності пропонуємо здійснювати таксономічний (кластерний) аналіз за такими показниками: кількість інноваційно-активних підприємств; обсяг фінансування інноваційної діяльності; кількість використаних об'єктів інтелектуальної власності; чисельність винахідників, авторів промислових зразків і раціоналізаторських пропозицій; частка інноваційної продукції у загальному обсязі реалізованої продукції; витрати, пов'язані з охороною прав на об'єкти інтелектуальної власності.

Висновки

Необхідно зазначити, що в сучасних умовах глобалізації, розглядаючи питання економічного розвитку малих міст, не можна не враховувати останніх тенденцій у світовій спільноті, які пов'язані з розгортанням постіндустріальної моделі соціально-економічного розвитку. Інформація стає стратегічним

ресурсом економічного розвитку. Створюються і розвиваються мережеві організації, глобальні телекомунікаційні мережі, що мають доступ та активно використовують у своїй діяльності різні джерела інформації, які містять глибокі наукові знання, сучасні технологічні розробки. Наразі відбувається перехід до обслуговуючої економіки, коли домінуючу роль починає грати сфера послуг, причому послуг передусім інформаційних. Проте обмеженість ресурсів та неготовність населення малих міст до впровадження новітніх технологій у всіх сферах господарської діяльності суттєво знижують результативність управління економічним розвитком малих міст.

Необхідною умовою для забезпечення організаційних, нормативно-правових та ресурсних передумов імплементації технологій інструментарію управління економічним розвитком малого міста в діяльність управлінських суб'єктів повинна стати зміна ідеології управління цим розвитком на основі: дотримання принципу ефективності управління економічним розвитком, корпоратизації міської економічної системи, підвищення професійного рівня суб'єктів управління економічним розвитком малого міста, завершення формування нормативно-правової бази управління економічним розвитком малого міста, структурної трансформації виконавчих органів місцевого самоврядування, формування належного ресурсного забезпечення економічного розвитку малого міста.

Список використаних джерел

1. Баймуратов М.О. Міжнародне співробітництво органів місцевого самоврядування України: автореф. дис. д-ра юр. наук / Баймуратов М.О.; Одеський державний ун-т ім. І. Мечнікова. — Одеса, 1996. — 53 с.
2. Економіка муніципального сектора / [под ред. А.В. Пиккулькіна]. — М.: ЮНИТИ-ДАНА, 2007. — 464 с.
3. О'Салливан А. Економіка міста / А. О'Салливан; [пер.с англ.]. — [4-е изд.]. — М.: ИНФРА-М, 2002. — 706 с.
4. Богачев С.В. Проблемы теории и практики развития городской хозяйственной системы: [монография] / С.В. Богачев, М.В. Мельникова, А.А. Лукьянченко; ИАН Украины. Ин-т экономико-правовых исследований. — Донецк: ООО «Юго-Восток», 2006. — 381 с.
5. Брендинг і промоушен малих міст: досвід країн вишеградської групи для України: матеріали міжнародного семінару-тренінгу // Економічний часопис — XXI. — 2010. — №7-8. — С. 49-55.